

Overgenomen uit: *Begijnhofkrant* 22 (2010) 6 - 8

BEZOEK AAN HET BEGIJNHOF SINT-ELISABETH IN KORTRIJK

Guido Theunissen

Het Kortrijkse begijnhof in de Begijnhofstraat is het stemmigste plekje van de stad. Het ligt tussen de Onze-Lieve-Vrouwekerk en de Sint-Maartenskerk, op een paar passen van de Grote Markt. Als een stadje in de stad vormt het een oase van vrede en rust. Het is een van de dertien begijnhoven in Vlaanderen die op de Werelderfgoedlijst van de UNESCO prijken. Het begijnhof is steeds toegankelijk van 7 tot 21 uur. De Mattheuskapel met museale inrichting en het Bezoekerscentrum zijn toegankelijk op weekdays van 13 tot 17 uur, met uitzondering van de maandag, en in het weekend van 13 tot 18 uur.

Boven de ingangspoort staat niet het beeld van Sint-Elisabeth, maar van de Heilige Begga, de patrones van vele Vlaamse begijnhoven. De oorsprong van het Kortrijkse begijnhof ligt in de 12de eeuw. In 1199 gingen enkele vrouwen, in de geest van de begijnenbeweging, er samenwonen. In 1238 ontstond de gemeenschap van “de dochters van Begga”.

Johanna van Constantinopel

Op het Johanna's plein staat onder de boom het beeld van gravin Johanna van Constantinopel, dochter van Boudewijn van Constantinopel, gravin van Vlaanderen en Henegouwen (omstreeks 1200-1244). Zij heeft in 1242 een huis geschonken aan de begijnen, die toen nog in de stad woonden, en daarom wordt zij als grote weldoenster en als stichteres van het begijnhof beschouwd. Het beeld is een werk van Valère Dupont (1891).

Op het Johanna's plein staat onder de boom het beeld van gravin Johanna van Constantinopel.

Historisch wordt de bouw van het “*Beghinasium*” gesitueerd omstreeks 1280. Het grensde aan de wal van het gravenkasteel, de stadswal, het Sint-Maartenskerkhof en de Begijnhofstraat. Zo lag het aan de rand van de stad en in de nabijheid van water, zoals gebruikelijk.

De trapgevels trekken de aandacht op het Huis van de Grootjuffrouw (1649) of de “*meesteringhe*”, die samen met een raad het hof bestuurde. In dit huis was tot 2008 het Begijnhofmuseum ondergebracht. In 2012 zal een nieuw museum worden ingericht in de tegen dan gerestaureerde Sint-Annazaal. Er zal ook een authentiek kijkhuisje worden ingericht in woning nr. 41, naast de grote ingang van het hof.

Het huis van de Grootjuffrouw op het pleintje heeft een opvallende dubbele trapgevel. Daar was tot 2008 het Begijnhofmuseum gevestigd.

Mattheuskapel

De Mattheuskapel (1464) staat op de plaats van de oorspronkelijke gotische kapel (1284) en werd toegewijd aan de Heilige Mattheus, wiens beeld boven de toegangsdeur staat. Twee eeuwen later werd de kapel herbouwd in barokstijl. Ze werd inderdaad in 1768 met barokke elementen “aangekleed”, onder meer met getorste zuilen. Het grote gotische venster aan de westgevel in de Begijnhofstraat herinnert aan de eerste kapel. Rechts onderaan staat tegen de kapel een neobarok kapelletje, waarin vroeger het beeld van Christus op de koude steen stond.

De Heilige Mattheus boven de toegangsdeur

Mattheus, ook Levi genoemd, was een tollenaar, een bediende van het tolwezen in dienst van de Romeinen. Jezus riep hem op om Hem als apostel te volgen (vgl. *Mattheus 9, 9*). Het eerste in de rij van de vier evangeliën wordt door de traditie aan hem toegeschreven. Hij schreef voor joden die tot het christendom waren bekeerd en wou aantonen hoe Jezus van Nazaret de door God beloofde Messias was. Hij begon zijn evangelie met de geslachtslijst van Jezus Christus. Vandaar dat zijn symbool een gevleugelde mens is. Zoals iedere evangelist draagt, hij ook een evangelieboek. Zijn feestdag wordt gevierd op 21 september.

Het interieur van de Mattheuskapel is een voorbeeld van eenvoudige barok. In het afgesloten koor staan links en rechts de typische bidstoelen van de begijnen. De apsis heeft drie nissen: een grote met het altaar en twee kleine voor de beelden van de Heilige Begga en de Heilige Elisabeth. Tegen de wanden staat een reeks devotiebeelden.

Het mahoniehouten altaar (omstreeks 1780) in Lodewijk XVI-stijl is een werk van Jacob, Caesar en Pieter Réable. Het grote ronde tabernakel heeft op de deur een vergulde stralenmonstrans, gedragen door twee engelenkopjes en versierd met korenaren en druiven. De medaillons stellen Christus en Maria voor. De albasten beelden in de kleine nissen zijn van de Heilige Begga (links) en de Heilige Elisabeth (rechts) (16de eeuw), respectievelijk de oudste en de latere patrones van veel begijnhoven. Beide heiligen zijn, zoals bekend, niet de echte stichters van het begijnenwezen geweest, maar werden later door de Kerk als patrones aangenomen.

Begga was de dochter van Pepijn I van Landen en de Heilige Ida van Nijvel. Na de dood van haar man Ansegisel stichtte zij het klooster van Andenne bij Namen en werd er de abdis. Zij overleed omstreeks 693. Wegens een naamsverwarring werd zij in de 15de eeuw als de stichteres van de begijnen beschouwd. Zij heeft als attribuut een klooster. Haar feestdag valt op 17 december.

Elisabeth van Hongarije sloot zich na de dood van haar man, landgraaf van Thüringen, aan bij de derde orde van Sint-Franciscus en verzorgde zieken en armen. Zij overleed in 1231, amper 24 jaar oud. Zij wordt voorgesteld terwijl zij brood aan een bedelaar geeft. De begijnen hebben altijd dicht aangeleund bij de franciscaanse beweging en hebben zich ook toegelegd op het verzorgen van zieken en armen. Haar feestdag is 17 november.

Heilige Margareta van Antiochië

Een derde albasten beeld, achteraan in een nis, stelt de Heilige Margareta van Antiochië voor. Deze dochter van Theodosius, een heidense priester in Antiochië, werd christen. Omdat zij weigerde te huwen met de heiden Olybrius, werd zij aangehouden. Toen de duivel kwam en in de vorm van een draak in haar cel verscheen, vernietigde zij hem door het maken van het kruisteken. Na een poging om haar te verdrinken, werd zij onthoofd. Zij wordt voorgesteld met een geketende draak. Haar feestdag wordt gevierd op 20 juli.

Het beeld Christus-op-de-koude-steen, terug te vinden in vrijwel elk begijnhof, ook dat van Turnhout, werd om het tegen verdere aftakeling te beschermen binnen in de kapel gebracht.

Het stond voordien in het neobarokke kapelletje tegen de kapelmuur (1888). Het stelt Christus voor, wachtend op zijn kruisiging.

Christus-op-de-koude-steen

Het barokke schilderij *De Tenhemelopneming van Maria* (17de eeuw) is van een onbekende meester. Het kleine orgel (1678) wordt beschouwd als het oudste oorspronkelijk bewaarde orgelinstrument in de Nederlanden. Het is een typisch voorbeeld van Vlaamse laatrenaissance met Franse invloeden. Het werd vermoedelijk gemaakt door Pieter Medaert uit Meulebeke. Men veronderstelt dat de soldaten van Napoleon, die zich in het begijnhof ingekwartierd hadden, het onbespeelbaar hebben gemaakt. Naast de kapel is het onthaal ingericht.

De Sint-Annazaal, met rechts een deel van de merkwaardige ronde traptoren

De Sint-Annazaal (1682), met een ronde traptoren in het voorkoertje, werd door de begijnen voor allerlei doeleinden gebruikt, zoals onderwijs in hand- en spellewerk aan arme kinderen en fabrieksmeisjes en zelfs kleuteronderwijs. Sedert de restauratie van 1991-1992 is het een polyvalente zaal geworden. In de nis boven de ingang prijkt een Mariabeeld (1897).

Laatste begijntje

Op het voorkeertje staat het beeld van de laatste begijn van Kortrijk (zie ook het kaderstuk). In 1631 woonden er niet minder dan 137 begijnen, het hoogst bekende aantal ooit. Het begijnhof telt nu nog 41 huisjes. In 1855 werden er aan de kant van de Begijnhofstraat 11 gesloopt. De huisjes zijn opgetrokken in de typische barokstijl van de 17de eeuw.

Op het voorkeertje staat het beeld van de laatste begijn van Kortrijk, Marcella Pattyn, die op 18 augustus 2010 90 jaar werd.

In 1302 werd het hof zwaar beschadigd door de beschieting van het gravenkasteel door de Fransen. Toen Bretoense huurlingen in 1382 Kortrijk in brand staken, vernielde het vuur ook een deel van het hof. In het begin van de 17de eeuw werd het hof in de richting van de Onze-Lieve-Vrouwekerk uitgebreid, waardoor de oppervlakte verdubbelde. Het Kortrijkse begijnhof is van het gemengde type: een combinatie van pleinen en straatjes.

In 1684 werd het hof opnieuw door de Fransen vernield. Dankzij sterke figuren als de grootjuffrouw kon het hof steeds herrijzen. In de Franse tijd waren er soldaten ingekwartierd. Nadien werd het eigendom van de Burgerlijke Godshuizen, de voorloper van het OCMW. In de twee wereldoorlogen bleef het hof gelukkig gespaard van verder onheil.

De vierkante bleekweide is het centrale en grootste plein van het begijnhof. Het roept een van de vroegere bezigheden van de begijnen op. Op de hoek van de bleekweide (rechts op de foto) staat de kleine Kapel van Onze-Lieve-Vrouw ter Sneeuw, met een kleine apsis. Typisch zijn ook de gesloten voortuintjes van de huizen rond de bleekweide. Het convent van de Heilige Begga, dat fungeerde als novicenhuis voor de vorming van intredende begijnen, telt vijf kamertjes (het huis op nr. 17).

De bleekweide wordt gedomineerd door de toren van de Sint-Maartenskerk. Op de hoek van de bleekweide staat de kleine Kapel van Onze-Lieve-Vrouw ter Sneeuw (links op de foto).

Volgens de traditie duidde Onze-Lieve-Vrouw in Rome de plaats van de bouw van een basiliek op de Esquilijnse heuvel aan door het wonder teken van sneeuwval op een zomernacht. Vandaar de naam van deze stemmige kapel. De feestdag van Onze-Lieve-Vrouw ter Sneeuw valt op 5 augustus. Een paar rustieke steegjes leiden de bezoeker terug naar het beginpunt van de rondwandeling, namelijk het Johanna's plein.

Guido Theunissen

Bronnen

Kerk en Toerisme, Vlaamse Bisdommen: Kortrijk meer dan een vlasstad: Begijnhof Sint-Elisabeth

Het begijnhof van Kortrijk, Clementina Hiers, 1938

Leven in het Kortrijkse begijnhof 1585-1789, Miriam

Vandenbergh, 1999 Ontstaan en ontwikkeling van het Kortrijks begijnhof,

Ph. Despriet, 2001

Website: <http://web.me.com/windekindvzw/KORTRIJK/BEGIJNHOF.html>